

*****

(Utánnnyomás a Szabadság c. lap 2004. január 31-i számából)

Őseink nyomában

A Duna tv 2003. december 14-től vetítette Selyemút címmel azt a nyolc részes filmsorozatot, amelyet a múlt év augusztus közepétől október közepéig tartó Selyemút Expedíció munkatársai készítettek. Az expedíció tagjai ezzel a kutatóúttal egyben Stein Aurél mintegy száz évvel ezelőtti expedícióinak is szakmai emlékművet igyekeztek állítani. Ebből az alakalomból az expedíció szakmai vezetőjét és tanácsadóját, *dr. Bárdi Lászlót* faggattuk a kutatóút érdekesebb vonatkozásairól. Bárdi László egyébként a Pécsi Tudományegyetem Ázsia Központjának igazgatója, akinek kutatásai a lovas nomád népek eredetére és vándorlásaira irányulnak. Az expedíció útjáról írott *Az ősi Selyemút világa* című könyve már decemberben kapható volt a magyarországi könyvesboltokban.

Dr. Bárdi Lászlóról azt is el kell mondanunk, hogy 1940-1944 között Szamosújváron élt és diákoskodott. Kötődését a városhoz mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy erdélyi útjai során, amikor csak tehetett, felkereste Szamosújvárt, gyermekkori emlékeinek színhelyét.

- Mi volt a célja a Selyemút Expedíciónak és kik vettek részt benne?

- Sokszor leírtam már, de nem lehet elégszer: Kelet másoknak csupán egy világtáj, de nekünk magyaroknak a népünk bölcsője. A Keletről jött magyarság számára éppen ezért a Kelet-kutatás nem egyszerűen egy elvont társadalomtudományi ágazat, hanem a nemzetségmegtartó eredettudat fontos része. Ezért számít Körösi Csoma Sándor óta egyfajta nemzeti örökségnek, tudományos kötelezettségnek keleti gyökereink kutatása. Keresni az egyetemes értékeket, s abban rátalálni a magyarra, avagy kutatni a magyar vonatkozásokat, s abban figyelemmel lenni az egyetemesre - ez volt, s lehet minden időben az egyik legfontosabb nézőpontja a magyar kutatóknak. Így lehet kilépni a sokat emlegetett provincializmus vádjából. Így dolgoztak legjobbaink korábban is, s így próbálkoztunk mi is.

Ugyanakkor nem szabad lebecsülni azokat a közvetett nyomokat sem, amelyek ugyan nem adnak egyértelmű, közvetlen bizonyítékokat, de figyelmeztető háttérismeretet igen. Ezt és így tette Körösi Csoma világhírnévre jutott követője, Stein Aurél is, aki a belső-ázsiai Selyemutat vizsgálta, teljesen új korszakot nyitva a hazai, sőt a nemzetközi Keletkutatásban.

Stein Aurél három nagy kutatóútja (1900-1901; 1906-1909; 1913-1916) emlékéért ápolására és hasonló kutatások támogatására jött létre a Magyar Kelet-kutatási Alapítvány, s másfél éves előkészítő szervezés után került sor az első magyar Selyemút Expedícióra. Az expedíció tagja volt rajtam kívül Szabó Zoltán, a Pécsi Egyetem doktorandusza, a Kelet-kutatási Alapítvány létrehozója, Reiner György informatikus, Wonke Rezső, a Duna tv riportere és kínai munkatársaink: Liu Peng és rövidebb időre Bi Yan Yong.

Mostani kutatóútunkon alapvető vizsgálati terepnek tekintettük a világcivilizáció legendás útvonalát, a Belső-Ázsiából Rómáig és Bizáncig elvezető híres Selyemutat, s ezen belül - vagy ezzel együtt - a Belső-Ázsiából a Kárpát medencéig (is) elvezető Nagy Népvándorlás útvonalát, amely a különböző népek találkozásának, együttélésének, a kölcsönhatások eleven világának is történelemformáló nagy színhelye volt.

Ami a kutatóút statisztikai adatait illeti: a 62 napig tartó expedíció Budapesttől Budapestig 35450 km távolságot tett meg, ezen belül Kínában 15578 km volt a bejárt útvonal hossza. A magassági végletek - 154 m (a Turfáni-mélyföld, Kína legmélyebb pontja) és 4400 m között ingadoztak, bár megfordultunk 7715 és 7546 m-es hegycsúcsok közvetlen közelében is.

A megélt meteorológiai szélsőségek 41 C fok és a fagypont körül jártak, de Dzsungáriában és a Takla-Makán keleti térségében a napi hőingadozás 36-38 C fok között volt. Nem volt kellemes elviselni a fagypont alatti hőmérsékletet a szabadban éjszakázva a Tien San-hegységben, de a Góbi sivatag és a Takla-Makán hallatlan forróságánál jobb körülményeket

is könnyen el lehetne képzelni. Az izzó sivatagi homokvihartól a Tien San és a Pamír dermesztő hóeséséig mindent volt alkalmunk túlélni. Amikor terepjárónkkal nem tudtunk közlekedni a homokviharban, úttalan utakon teveháton vagy számárháton közelítettük meg célpontjainkat.

- Hányszor jártál Ázsiában, és milyen területekre jutottál el?

- Ázsiában 24 ízben voltam, ebből Kínában 20 alkalommal: egyéni kutatóutakon háromszor a Brit Akadémia ösztöndíjával, kétszer a Magyar Nemzeti Ösztöndíjalap támogatásával, külön meghívásokkal, de többségében saját szervezésben; néhányszor nemzetközi konferenciákon vettem részt, és volt, amikor a kínai tv dokumentumfilmekhez hívott meg szakértőnek. A szomszédos területek közül Mongólia, Nepál, Sikkim, India területén is megfordultam, ezek az utak a térbeli összefüggések, az egykor egymásra gyakorolt hatások miatt voltak fontosak.

- Hogyan sikerült a kínai vezetők rokonszenvét megnyerned, és eljutni olyan területekre is, ahová előtted fehér ember nem tehetette be a lábát?

- 16-18 év óta vannak kínai barátaim, ők (volt követségi vezetők, rangos kínai szereplők) és volt kínai tanítványaim négy félévet tanítottam a pekingi Idegen Nyelvek és Civilizációk Egyetemén, rövidebb ideig pedig a pekingi Állami Tudományegyetemen és a nacsangi Tartományi Tudományegyetemen) mindig segítettek-segítenek, ha különleges engedélyre van szükség, mert tudják, tapasztalták, hogy nem ellenük, hanem a tudomány, a közös cél érdekében tevékenykedem, folytatom kutatásaimat. Ezért vált lehetővé számomra az, hogy Kína szinte minden szegletében voltam már, a teljes térképet nem is tudnám kapásból felvázolni.

- Kutatásaid során mi volt a legizgalmasabb élményed?

- Különleges élményt jelentett Dzsungária területén barangolni. Ha van világvége térség, akkor ezt a hatalmas hegyekkel szegélyezett sivatagos medencét bízvást annak tekintem. Az Ili-völgyben jelenleg is számos olyan nemzetiség él, amelyik az altáji nyelvcsaládba tartozik. E nyelvcsaládon belül a türk népcsoport tagjai: az ujgur, a jugur, a salar, az üzbég, a kazah, a tatár és a kirgiz népek.

Az Ili folyó forrásvidéke irányában haladtunkban szemünk már megszokta a sok sárgásbarna agyagház, lapos tetejű vályogépületek állandóan visszatérő látványát. Aztán a folyó közvetlen közelében, Yamat falucskában szokatlan meglepetésben volt részünk: téglaházak tárultak elénk. Az egyiknél meg is álltunk. Tornáca volt faragott oszlopokkal, közöttük piros paprikafüzérek lógtak. Az ablakon nem lepedő fogta fel a napsugarak erejét, hanem falécekből készült zsalugáter, előttük piros muskátli virított a cserepekben. Az udvaron libák csipegették a zsenge gyepet. Mintha csak egy alföldi magyar tanyán lettünk volna. A háziak érdeklődve jöttek ki az udvarra, megnézni, kik ezek az ismeretlen emberek, akik mindenféle kérés és engedély nélkül állítottak be hozzájuk. A feszült légkör akkor kezdett enyhülni, amikor kiderült, hogy „women shi cóng ouzhou, cóng xiongyáli le”, azaz „Európából, Magyarországról jöttünk”.

Amikor a házigazda az akadozó kínairól a pergő ujgur nyelvre váltott, elsősorban a kulcsszóra figyeltünk fel, amikor az egyik asszonytól almát kért, hogy azzal kínáljon meg bennünket. Felvillanyozva közöltük, hogy ezt mi is ugyanúgy mondjuk, sőt a bicsakot is ugyanúgy kérjük, amit az alma felvágásához vettek elő. Sorban kerültek elő az azonos hangalakú és azonos jelentésű - közös, türk eredetű - szavaink, így az őket is díszítő szakáll és társai.

Mindez egybevágott egy későbbi kashgari élményünkkel. Egy péntek délután a mecsetből kijövő tömegeből egyszerű ember fordult hozzánk, látva, hogy nem igazán vagyunk ujgur igazhívők. Megszokott kérdéseire: „Kik? Honnan? Miért?”, magam is egyszerűen válaszoltam. Az ő válasza viszont nem volt rutinszerű: „Nézd ezt a két ujjamat - mutatta a jobb kezén mutató- és középső ujját-, látod, ezek vagyunk mi, az egyik a magyar, a másik

meg az ujjur, együtt nőttünk fel, összetartozunk." Azután a tenyerembe kezdett számokat rajzolni: „Látod, kétezer éve mentetek el innen nyugatra!" Még most is töprengök: vajon a hazai utcákon hány ember tudna így találomra beszélni az ujjurokról, a keleti történelmi kapcsolatokról? A történelemből ismert „népi emlékezet" élő példája éppúgy megrázott, mint később a quarkili ujjur párttitkár, aki megerősítette, hogy ha idehaza valami gondunk lenne, csak bátran menjünk vissza hozzájuk, majd ők adnak menedékjogot, s telepedjünk csak vissza.

Még egy élményem kívánczik ide, amikor a Kirgiz Autonóm Körzetben Tashkurgán főterén felállított hatalmas emlékoszlopon megpillantottam az ott trónoló, kiterjesztett szárnyú turulmadarat, amelyet ugyanilyen pózban eddig csupán Belső- és Külső-Mongóliában, valamint a Kárpát-medence hagyományörző emlékművein láttam.

S hadd tegyem még azt is hozzá az elmondottakhoz, hogy Mongóliában és a Kínához tartozó Belső-Mongóliában előkerült hun régészeti leletek, a sírok szerkezete, a bennük talált rituális üstök, fegyverek, övdíszek, lószerszámok stb., a temetkezési szokások nemcsak az ázsiaiainál jóval szórványosabb európai hun leletekkel és emlékekkel mutatnak párhuzamot, hanem a felső-magyarországi (pl. a Felső-Tisza vidéki) ősmagyar leletekkel. Sőt a hun származástudattal rendelkező mai népek, pl. az ujjurok születéssel, esküvővel és temetéssel kapcsolatos néprajzi hagyományai, népmese- és népzenei motívumai is feltűnően hasonlítanak a magyarokéra. Ez akkor is elgondolkoztató, ha nem sok bizonyosat tudunk arról, mi minden történt több mint 2000 évvel ezelőtt.

- Mennyire élnek benned szamosújvári gyermekkori éveid emlékei?

- Azt kell mondanom, hogy ezek az emlékek kitörölhetetlenek: a szamosújvári református elemi iskolai és gimnáziumi tanévek ezernyi emléke; Baktay Ervin előadása a gimnáziumban (ő járta végig először Körösi Csoma Sándor indiai útját és kolostorait); a focimeccsek és a húsvéti locsolások; Gabányi tanár úr órái, és diáktársaim, mindenekelőtt a három Sztranyiczki fiú örökké tartó testvéri barátsága, állandó segítsége. Az egykori szamosújvári gimnáziumi évkönyveket kívülről tudom, annyit lapoztam rongyosra. Idén is elszeretnék jutni Szamosújvárra, túlszűfolt programom ellenére talán tudok erre is időt szakítani.

Sztranyiczki Mihály

*****

A bőség kosarából...

Megint egy olyan klubest, amelyről - hálstennek - nehéz beszámolni, méghozzá tartalmi gazdagsága és az elejétől a végéig igen magas színvonalu miatt. Ám - és az igazság kedvéért ezt előre kell bocsátanom - mégis nehéz volt végig érdemben résztvenni, végig érdemben figyelni. A látszólagos ellentmondás rögtön világossá válik.

Március 18-án *Dávid Katalin* művészettörténész volt a Fővárosi Örmény Klub első számú vendége, a találkozó *A szimbólumokról* címet kapta. A magyarországi művészettörténet nagyasszonyát színültig telt terem várta. Sokan elhozták a nemrég második kiadásban megjelent *A teremtett világ harmóniája* című könyvet - amely alcíme szerint a bibliai jelképek kézikönyve -, hogy dedikációt kérjenek és néhány szót váltsanak a szerzővel. Ezt a várakozásukat azonban csak részben sikerült kielégíteniük, ugyanis idő hiányában legfeljebb a szó szoros értelmében futólagos, röpke pillanatokra kerülhetett sor.

A nagy várakozásra a művészettörténész élvezetes és érdekes előadással válaszolt.

A szimbólumok életünk alapvető részét képezik, persze elsősorban csak akkor, ha tisztában vagyunk jelentésükkel és önmagunk (a társadalom) számára fontosnak is tartjuk őket.

Aki egy jelképet csupán valamiféle rajta kívülálló, önmaga számára ismeretlen - sőt, esetleg egyenesen szükségtelen - dolog jelvényének tart, annak számára a szimbólum nem szimbólum, hiszen a szimbólum: önmaga. (Lásd például a kereszt, az ősi életfa...) Ezért